

Motion till riksdagen 2023/24:2322

av **Gudrun Nordborg m.fl. (V)**

En starkare polisorganisation

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut	1
3	Inledning	3
4	Vänsterpartiets förslag	4
4.1	En ny polisberedning.....	4
4.2	Tillsätt en nationell haverikommission mot skjutningar	6
4.3	En informationskampanj för att stoppa nyrekryteringen till kriminalitet	6
4.4	Sprid ”Rätt kurva” och andra framgångsrika metoder	7
4.5	Sprid ”Sluta skjut” till hela landet.....	7
4.6	Regelbundna vapenamnestier.....	9
4.7	Utvärdera polisens brottsförebyggande arbetsmetoder	9
4.8	Polisombudsman	10
4.9	Åtgärder för att motverka etnisk profilering/rasprofilering och för att bygga lokalt förtroende.....	10
4.10	Den privata bevakningsbranschen	12
4.11	Bättre utbildning för ordningsvakter	13
4.12	Gör Nationellt forensiskt centrum till en egen myndighet	14

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en polisberedning i syfte att Polismyndighetens verksamhet, kapacitet och kompetens långsiktigt ska motsvara samhällsutvecklingen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör tillsätta en nationell haverikommission i syfte att minska skjutningar, dödligt våld och gängkriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Brottsoffermyndigheten och Brottsförebyggande rådet i uppdrag att ta fram en informationskampanj i syfte att stoppa nyrekryteringen av barn och unga in i kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att sprida projektet Rätt kurva till samtliga kommuner som har behov av att minska nyrekrytering av barn och unga in i kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga och utvärdera lokala projekt mot nyrekrytering in i kriminalitet i syfte att sprida goda exempel och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten, Kriminalvården och Brottsförebyggande rådet i uppdrag att ta fram en nationell strategi för att sprida Sluta skjut till hela landet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till regelbundet återkommande vapenamnestier i syfte att få människor att lämna in illegala vapen, ammunition och explosiva varor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att utvärdera polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetsmetoder, t.ex. bilpatrullering och andra typer av patrullering, och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta en polisombudsman i syfte att stärka allmänhetens förtroende för polisen och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att långsiktigt förstärka mångfaldsarbetet och fördjupa den mångkulturella kompetensen hos myndighetens anställda och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att vidta åtgärder för att särskilt stärka förtroendet hos människor i politiskt eftersatta områden i lokalt förankrat brottsförebyggande syfte och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över den privata bevakningsbranschen, dels för att kartlägga omfattningen av kommuners och regioners användning av tjänsterna, dels

för att se över möjligheten att bedriva dylika bevakningstjänster i statlig regi, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående bör vidta åtgärder för att förstärka ordningsvaktsutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör vidta åtgärder för att göra Nationellt forensiskt center till en egen myndighet och tillkännager detta för regeringen.

3 Inledning

Vänsterpartiet vill ha en lokal och närvarande polis. En polis som känner sitt geografiska ansvarsområde, som skapar trygghet och stabilitet. En polis som är engagerad i sitt arbete, som har en hög kompetens om lokala förutsättningar och lokal brottsproblematik och som kan både förhindra dödsskjutningar och prata i bostadsområdets skola. Polisen behöver även ha god kontakt med den lokala socialförvaltningen, skolorna, fritidsgårdarna, fältassistenter och föreningslivet. Vi ser med allvar på att poliserna är för få på landsbygden och att avstånden är väldigt långa för vissa patruller.

Trots de senaste årens stora resurstillskott till polisen, höjningar av flera straff och ökad användning av hemliga tvångsmedel så har de gängrelaterade brotten och skjutningarna inte minskat. Från och med december 2022 och under våren 2023 blev situationen i framför allt Stockholm akut. Skjutningarna i Stockholm eskalerade återigen i början av sommaren. Samtidigt är det kris i stora delar av kriminalvården med överfulla häkten och anstalter, bl.a. därför att fängelsestraffen generellt blivit längre. I juni publicerades även ett uttalande där landets domare beskriver situationen i landets domstolar som alarmerande till följd av ökningen av ärenden. Polisens uppkläring av mord och skjutningar i gängmiljö har samtidigt sjunkit. Det visar att det är andra åtgärder som behövs.

Regeringen måste omgående ta ett helhetsgrepp om problematiken med utgångspunkt i forskning och beprövad erfarenhet. Dessvärre låter högerpartierna ofta känslor, tyckande och ren populism ligga till grund för rättspolitiska åtgärder. Men för att verkligen minska den grova kriminaliteten och stärka människors trygghet i utsatta områden krävs, i stället för politikernas prat om längre och hårdare straff, visitationszoner och avlyssning utan brottsmisstanke, en gemensam politisk vilja för att minska klassklyftorna i samhället. Tyvärr bygger högerregeringens förslag för att bekämpa brottsligheten i Tidöavtalet på SD:s repressiva politik. Men de föreslagna åtgärderna om avskaffad villkorlig frigivning, längre straff, avskaffande av den s.k. mängdrabatten vid flerfaldig brottslighet, förvaringsstraff, sänkt straffmyndighetsålder och särskilda ungdomsfängelser kommer inte att leda till minskad kriminalitet. Åtgärderna riskerar tvärtom att bli kontraproduktiva.

Vänsterpartiet och den dåvarande S-MP-regeringen gjorde under mandatperioden 2014–2018 rekordstora satsningar på polisen. Målet om att Polismyndigheten ska anställa 10 000 fler till år 2024 beslutades 2017. I slutet av 2021 hade poliskåren vuxit med nästan 1 500 personer. Tillväxten går dock långsamt och trots stora rekryteringsinsatser står många utbildningsplatser tomma och poliser lämnar yrket i förtid. Under perioden 2015–2019 lämnade fler än 2 100 poliser yrket utan att gå i pension. I en

undersökning som Novus gjorde på uppdrag av Polisförbundet 2020 uppgav fyra av tio poliser (42 procent) att de aktivt planerade för annat arbete. Vid en undersökning som publicerades av Polisförbundet 2022 uppgav 44 procent att de aktivt planerade för ett arbetsliv utanför Polismyndigheten.¹ Skälen för att lämna anställningen som polis är ofta relaterade till arbetsmiljö och möjligheterna till karriär- och löneutveckling. Att arbeta i yttre tjänst är slitsamt både p.g.a. skiftarbete och utmanande arbetsuppgifter. Personalomsättningen inom Polismyndigheten är en bekymmersam utveckling som måste brytas. För oss är det viktigt att det finns tillräckligt många poliser och att de poliser som är verksamma har en bra arbetsmiljö, att kompetensförsörjningen och utbildningsnivån är god och att nya arbetsmetoder för ett mer effektivt arbete utvecklas.

I den här motionen presenterar vi ett antal förslag på åtgärder som syftar till att skapa bättre förutsättningar för polisens arbete. Mer om våra förslag till åtgärder för att minska skjutvapenvåldet och illegal narkotikahandling finns att läsa i motion 2021/22:470. I motion 2023/24:436 finns våra förslag om kriminalvården och avhopparverksamhet för tidigare dömda. Våra förslag om polisutbildning och polisforskning finns i motion 2020/21:178. Läs mer om våra förslag för polisens arbete, särskilt i politiskt eftersatta områden, i motion 2022/23:1217 Stoppa våldskulturen – konkreta åtgärder. I motion 2023/24:18 föreslår vi bl.a. åtgärder för polisens arbete mot hatbrott.

4 Vänsterpartiets förslag

4.1 En ny polisberedning

Den 1 januari 2015 ombildades Rikspolisstyrelsen, Statens kriminaltekniska laboratorium och de 21 polismyndigheterna till en sammanhållen myndighet. Ombildningen är en av de mest omfattande och komplexa organisationsförändringar som genomförts inom staten på många år. Målsättningen var att uppnå bättre verksamhetsresultat och högre kvalitet i polisens arbete. Statskontoret bedömer att ombildningen har skapat bättre förutsättningar för polisen att bedriva sin verksamhet.² Den samlade organisationen gör det lättare att använda resurserna på ett flexibelt sätt och den operativa ledningen har blivit tydligare. Men trots de bättre förutsättningarna för verksamheten har inte målsättningarna om bättre verksamhetsresultat och högre kvalitet i polisens arbete uppnåtts. Polisens förmåga att ingripa mot allvarliga brott har enligt Statskontorets rapport visserligen stärkts, men för övriga brott är förmågan oförändrad. Polisens tillgänglighet och kontakterna med medborgarna har inte heller förbättrats på något entydigt sätt. Vidare har utredningsverksamhetens resultat fortsatt att försämrats även efter ombildningen. Enligt Statskontoret finns det flera förklaringar till att målen inte har uppnåtts. De tre huvudsakliga skälen bedöms vara att Polismyndigheten inte fullt ut utnyttjar de fördelar som en samlad organisation ger för att styra verksamheten, att det inte funnits tillräckligt med resurser för att infria flera av målen p.g.a. att ombildningen inte har frigjort resurser i förväntad omfattning och att omorganisationen

¹ Polisförbundet. Poliskår under press – en rapport om arbetsbelastning och löner, maj 2022.

² Statskontoret. Ombildningen till en sammanhållen polismyndighet – Slutrapport. 2018:18.

delvis varit svårare att genomföra än beräknat. Statskontoret lämnar i sin slutrapport sju rekommendationer till Polismyndigheten för att nå målen för reformen: stärk förmågan till strategisk planering och styrning, stärk genomslaget för styrningen, utveckla uppföljningen så att den stöder verksamhetens behov, var uthållig i att stärka det lokala polisarbetet, fortsätt att analysera vad som ska vara enhetligt i organisationen, utveckla de nationella gemensamma avdelningarna och undvik att it-systemen blir en flaskhals.

I en rapport skriven av kriminologen Jerzy Sarnecki konstateras att det finns en hel del berättigad kritik mot både konstruktionen och genomförandet av 2015 års polisreform.³ Mycket av denna kritik framgår av de tre utvärderingsrapporter som Statskontoret har publicerat (Statskontoret 2016, 2017 och 2018). Enligt Sarnecki konstruerades den nya polisverksamheten med stort fokus på organisationen och mindre på själva verksamheten. Vidare borde verksamhetsutvecklingen ha fått en mer framskjuten plats och högre status i den nya polisorganisationen. Enligt Sarnecki har dock införandet av kommunpolis, medborgarlöften och medborgardialoger lett till en viktig utveckling av polisens problemorienterade arbetssätt, vilket är positivt.

Anders Ivarsson Westerberg har också undersökt polisens omorganisation.⁴ I sin rapport konstaterar han att reformen fokuserade på organisationsstrukturer och genomfördes med för liten hänsyn till andra dimensioner såsom organisationskulturer, sociala relationer eller befintliga fungerande grupper. Vidare gjordes hela organisationen om utan att hänsyn togs till försiktighetsprincipen. Det togs för lite hänsyn till befintlig kunskap om omorganisationer, dels den akademiska kunskapen om organisationer, dels erfarenheter från andra liknande omorganisationer. Den nya organisationen innebar också att områden som tidigare legat på lokal nivå, som ungdomsbrottslighet och våld i nära relationer, flyttades till en central nivå. Konsekvenserna av detta blev att många uppfattade att de tappade den lokala förankring som är viktig vid den typen av brottsbekämpande verksamhet.

Även om de ovan nämnda undersökningarna är ett par år gamla förekommer det fortfarande rapporter om brister i framför allt polisens lokala brottsförebyggande verksamhet. De områdespoliser som särskilt ska ansvara för det lokala arbetet används ofta som en resurspool som får bemanna upp andra verksamheter. Den interna resursfördelningen inom myndigheten verkar även leda till att lokalpolisområdena inte prioriteras tillräckligt högt. Detta får konsekvenser även för hanteringen av s.k. mängdbrott, som enligt en rapport från Riksrevisionen inte är effektiv. Mängdbrotten utgör mer än 80 procent av alla anmälda brott. Det handlar om stöld, skadegörelse, bedrägeri och misshandel m.m. Mängdbrott kan tillfoga dem som utsätts för allvarlig skada. Det leder också till ekonomiska förluster för dem som drabbas. Mängdbrott kan dessutom ha starka samband med grov organiserad brottslighet.⁵ I en granskning som SvD publicerade i juni 2022 vittnade poliser om allvarliga brister i utredningsverksamheten.

Det är angeläget att lösa de problem som uppstått i och med eller inte blivit lösta genom omorganiseringen av Polismyndigheten. Även om många åtgärder bör och ska

³ Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6.

⁴ Anders Ivarsson Westerberg (2020). Reform i uniform – Polisens stora omorganisation. Studentlitteratur.

⁵ Riksrevisionen. Polisens hantering av mängdbrott – en verksamhet vars förmåga behöver förstärkas. RiR 2023:2.

vidtas av myndigheten själv så måste även regeringen ta ansvar för situationen. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att såväl organisation som verksamhet anpassas till samhällsutvecklingen och utmaningar som t.ex. digitaliseringens inverkan på brottslighet. Vi vill därför se en ny polisberedning som tar ett brett och visionärt grepp om myndighetens organisations- och verksamhetsutveckling. Vi ser även ett behov av att polismyndigheten stärker sitt interna jämställdhetsarbete. I synnerhet när den nuvarande regeringen inte fokuserar på detta i sina regleringsbrev till myndigheten.

Regeringen bör tillsätta en polisberedning som syftar till att Polismyndighetens verksamhet, kapacitet och kompetens långsiktigt ska motsvara samhällsutvecklingen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Tillsätt en nationell haverikommission mot skjutningar

Skjutvapenvåldet skördar unga människors liv och slår sönder familjer. Otryggheten för alla invånare ökar i de områden där skjutningarna förekommer. Hämdspiraler bland olika kriminella gäng leder till fler skjutningar. Första gången Vänsterpartiet lade fram ett förslag om en nationell haverikommission till riksdagen var år 2019. Sedan dess har vi återkommande upprepat vårt krav men dessvärre har riksdagens majoritet inte lyssnat på oss. Nu är situationen akut efter bl.a. en massskjutning i Farsta i början av juni 2023. Dessvärre finns det flera fall de senaste åren där personer som bara råkat vara på fel plats vid fel tillfälle blivit offer för kriminella gängskjutvapenvåld. I augusti 2020 inträffade en s.k. drive-by skjutning vid en McDonalds-restaurang i Norsborg. Två skott träffade en 12-årig flicka som senare avled av sina skador. Flera skjutningar har inträffat i bostadsområden, köpcentrum och andra centrala områden där många människor befunnit sig. I juni 2021 sköts en polis till döds på öppen gata i Biskopsgården under tjänsteutövning. Det är helt oacceptabelt. Intensiva satsningar har gjorts av rättsvårdande myndigheter för att stoppa den gängkriminella utbredningen. Samtidigt har ett flertal straffskärpningar trätt i kraft. Trots straffskärpningar, mer hemliga tvångsmedel och omfattande och offensivt polisarbete har utvecklingen nationellt dessvärre fortsatt i en negativ riktning och skjutningarna och sprängningarna ligger på en hög nivå. Detta visar att regeringen omgående måste ta ett helhetsgrepp om problematiken med utgångspunkt i forskning och beprövad erfarenhet. Målet ska vara att minska förekomsten av skjutningar, dödligt våld och gängkriminalitet samt att stärka tryggheten för de människor som bor i utsatta områden. Alla berörda aktörer och myndigheter som polis, kriminalvård, Brottsförebyggande rådet, socialtjänst, skola, civilsamhällets organisationer, relevanta forskare m.fl. behöver samlas i syfte att ta fram en konkret handlingsplan med både akuta åtgärder och åtgärder på lång sikt för att minska våldet och gängkriminaliteten. Vidare bör kommunernas, regionernas respektive statens ansvar och skyldigheter tydliggöras i arbetet.

Regeringen bör snarast tillsätta en nationell haverikommission i syfte att minska skjutningar, dödligt våld och gängkriminalitet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 En informationskampanj för att stoppa nyrekryteringen till kriminalitet

Att stoppa nyrekryteringen av barn och unga till kriminalitet är helt centralt för att minska skjutningarna och andra grova brott. Men i stället för att satsa på brottsförebyggande åtgärder väljer högerregeringen den repressiva vägen med hårdare straff och mer hemliga tvångsmedel. Trots att det saknas belägg för att dessa åtgärder är verk samma för att minska kriminaliteten. Högerregeringen har tvärtom skurit ner på anslagen till bl.a. socialtjänst och skola. Detta är en djupt förkastlig och oansvarig politik som Vänsterpartiet helt tar avstånd ifrån. Att stoppa nyrekryteringen in i kriminalitet är dock ingen quick fix. Nedmonteringen av det gemensamma välfärds-samhället har pågått under lång tid och forskare varnade tidigt för att den situation som nu råder skulle uppstå. Det behövs en rad olika åtgärder på både kort och lång sikt. Det är framför allt satsningar på skolan, socialtjänsten och barns och ungdomars fritids-aktiviteter som behövs. Som en del i detta arbete vill vi föreslå en informationskampanj för att stoppa nyrekryteringen riktad till barn och unga i sociala medier. Brottsförebyggande rådet och Brottsoffermyndigheten är lämpliga aktörer för att ta fram en sådan kampanj.

Regeringen bör ge Brottsoffermyndigheten och Brottsförebyggande rådet i uppdrag att ta fram en informationskampanj i syfte att stoppa nyrekryteringen av barn och unga in i kriminalitet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Sprid ”Rätt kurva” och andra framgångsrika metoder

Projektet ”Rätt Kurva”⁶ är ett samarbete mellan socialtjänsten, polisen och andra aktörer som fokuserar på framför allt barn i yngre ålder för att förhindra att de rekryteras in i organiserad brottslighet. Projektet är för närvarande under utveckling i Södertälje, Linköping och delar av Göteborg. Konceptet består i att socialtjänsten väljer ut barn i åldern 8–12 år som har kommit till deras kännedom och de uppsöker familjen tillsammans med polisen för att utreda möjliga insatser för både barnet och dess familj. Rätt kurva är exempel på ett projekt som bör spridas till hela landet i syfte att minska nyrekryteringen in i kriminalitet. Vidare bör liknande lokala projekt kartläggas och utvärderas i syfte att sprida goda erfarenheter.

Regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att sprida projekt ”Rätt kurva” till samtliga kommuner som har behov av att minska nyrekrytering av barn och unga in i kriminalitet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga och utvärdera lokala projekt mot nyrekrytering in i kriminalitet i syfte att sprida goda exempel. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.5 Sprid ”Sluta skjut” till hela landet

”Sluta skjut” är ett samarbete som utvecklats mellan polisen, Kriminalvården, Malmö stad och engagerade medborgare för att förebygga skjutningar och göra det lättare att få rätt stöd för den som vill bort från ett våldsamt liv. Ett förnyat avtal om samverkan för

⁶ Modellen är utvecklad i Tyskland under namnet ”Kurve kriegens”.

åren 2021–2023 har tecknats av myndigheterna. Strategin bygger på en beprövad amerikansk modell, GVI (grupp våldsintervention), som visat goda resultat i våldsutsatta städer i USA. Strategin togs fram i USA i början av 1990-talet av David Kennedy och National Network For Safe Communities vid John Jay College. GVI har upprepade gånger visat att våldet kan minska dramatiskt när medborgare, polis, kriminalvård och socialarbetare går ihop för att arbeta direkt med den lilla men aktiva del av personer som ägnar sig åt våld och kriminalitet i grupper. Kortfattat handlar det om att bryta den gruppdynamik som fostrar ett våldsamt beteende och ersätta den med en gruppdynamik som ser och förstår de många negativa konsekvenser som följer av en våldsakt och fördelarna med att upphöra med våldet. Strategin handlar om ett välkoordinerat samarbete, ett bättre nyttjande av existerande resurser och sättet att kommunicera ut arbetet till grupper och deltagare. Även om lösningen låter enkel så kan det vara svårt att vara den som lägger ifrån sig vapnet först, även om personen kanske vill. GVI:s strategier är utformade för att underlätta för de som är inblandade i skjutningar att upphöra med dem.

En central del av GVI är en s.k. call-in. En call-in är ett möte mellan gruppmedlemmar och de aktörer som gemensamt jobbar med strategin, dvs. polis, socialtjänst, kriminalvård och representanter från samhället som grupperna respekterar och lyssnar på. Syftet med en call-in är att informera medlemmarna om de konsekvenser som drabbar hela gruppen om en person skjuter någon annan, att etablera ett tydligt budskap från alla delar av samhället att våld inte är accepterat samt att erbjuda en väg ut från ett liv i våld med hedern i behåll och där stöd finns för den som vill hitta en väg in i samhället igen. De som kallas till en call-in är personer som redan är i kontakt med kriminalvården, som en del av deras villkorliga frigivning eller skyddstillsyn. Deltagarna ska sedan sprida budskapet vidare.

Brottsförebyggande rådet (Brå) ansvarar för process- och effektutvärdering av projektet i samarbete med Malmö universitet. Utvärderingen av processen visar att det går att implementera den amerikanska GVI-strategin i en svensk stad och i en svensk kontext, men att lokala anpassningar måste göras och att GVI är en strategi som kräver kunskap och engagemang. Effektutvärderingen visar att antalet skjutningar i Malmö minskade under perioden som pilotprojektet Sluta skjut pågick.⁷

Den förra regeringen avsatte 6 miljoner kronor till Brå i vårändringsbudgeten för 2021 i syfte att sprida arbetsmetoden. Den förra regeringen gav även Brå, Polismyndigheten och Kriminalvården i uppdrag att sprida Sluta skjut till fler orter i Sverige. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 mars 2024. I Polismyndighetens årsredovisning för 2022 (s. 72) anges att Polismyndigheten under 2022 påbörjade en inriktning nationellt för att reducera dödligt våld med koppling till kriminella nätverk. Inriktningen baseras på tre samverkande delar: preventiva åtgärder mot individer, platsbaserat arbete mot s.k. hotspots samt repressiva åtgärder mot specifika individer och grupper. I det arbete som är riktat mot individer och grupper ingår strategin Sluta skjut eller GVI. GVI och Sluta skjut genomförs nu i polisregionerna Stockholm, Bergslagen och Mitt. Detta är mycket lovvärt och arbetet bör utgöra grunden för att sprida Sluta skjut till hela landet. För att detta ska fungera krävs dock, enligt vår mening, en nationell strategi.

⁷ Anna-Karin Ivert och Caroline Mellgren. Effektutvärdering av Sluta skjut – En strategi för att minska det grova våldet. FoU-rapport 2021:2.

Regeringen bör ge Polismyndigheten, Kriminalvården och Brottsförebyggande rådet i uppdrag att ta fram en nationell strategi för att sprida ”Sluta skjut” till hela landet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.6 Regelbundna vapenamnestier

Genom återkommande amnestier för illegala vapen och ammunition är det möjligt att minska antalet vapen i samhället. Vapenamnesti innebär att vem som helst kan lämna in skjutvapen och ammunition anonymt till polisen och slippa rättsliga påföljder. Syftet är att reducera antalet illegala vapen i samhället och på så sätt minska antalet vapenbrott. Eftersom sprängämnen inte omfattas av vapenlagen krävs särskilda amnestier för explosiva varor. Vänsterpartiet har återkommande föreslagit att vapenamnestier ska bli ett regelbundet inslag i det brottsbekämpande arbetet (se t.ex. mot. 2019/20:2147). Dessvärre har vi inte fått gehör för vårt förslag i riksdagen.

Under den senaste vapenamnestin våren 2018 fick polisen in 12 000 vapen. De flesta lämnades in i storstadsregionerna och enstaka vapen kunde kopplas till den kriminella miljön. Den första amnestin för explosiva varor hölls under hösten 2018. Även om de sprängmedel som lämnades in inte i önskad omfattning kom från kriminella gäng vid detta tillfälle så bör åtgärden upprepas. I samband med att återkommande vapenamnestier införs bör även anhängiga få stöd från myndigheterna att våga anmäla närstående som har olagliga vapen.

Regeringen bör ta initiativ till regelbundet återkommande vapenamnestier i syfte att få människor att lämna in illegala vapen, ammunition och explosiva varor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.7 Utvärdera polisens brottsförebyggande arbetsmetoder

Det finns ett starkt tryck från politiker, från media och även från allmänheten på polisen att vara mera synlig. Patrullering i bil verkar vara den metod som polisen i dag använder i syfte att skapa trygghet och förebygga brott. Samtidigt finns det forskningsrön som ifrågasätter effektiviteten i denna metod, när det gäller både brottsprevention och trygghetsskapande. Sarnecki hänvisar bl.a. till både internationell och svensk forskning som visar att patrullering i bil inte ger vare sig minskad brottslighet eller ökad trygghet. Däremot finns det forskningsstöd för att fotpatrullering, i motsats till patrullering med bil, ökar medborgarnas trygghet. Dock visar studier att det även krävs att polisen lyckas skapa ett engagemang hos lokalbefolkningen. Fotpatrullering är en ovanlig arbetsmetod för polisen. En rapport från Holgersson och Knutsson (2012) visar att de undersökta poliserna inte ägnade mer än 1,2 procent av sin tid åt fotpatrullering.

Trots att denna kunskap finns tillämplar svensk polis i stor utsträckning slumpmässig patrullering med bil. Dessutom vill polisen ofta utöka denna patrullering i syfte att öka tryggheten så fort resurserna tillåter.⁸ Sarnecki menar att det är hög tid att genomföra en svensk utvärdering av effekterna av bilpatrullering på medborgarnas känsla av trygghet och deras faktiska utsatthet för brott. Vänsterpartiet delar den uppfattningen. Polisens arbetsmetoder bör baseras på forskning och utvärderingar som visar att en metod

⁸ Stöta på patrull – en ESO-rapport om polisens problemorienterade arbete. Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2019:6, s. 78–79.

faktiskt fungerar för att förebygga brott och skapa större trygghet hos befolkningen. Andra patrulleringsmetoder, t.ex. patrullering med cykel, bör kunna användas i större utsträckning än i dag.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att utvärdera polisens brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetsmetoder, t.ex. bilpatrullering och andra typer av patrullering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.8 Polisombudsman

Justitiekanslern (JK) har till uppgift att granska att de som utövar offentlig verksamhet, bl.a. Polismyndigheten, efterlever lagar och andra författningar och att de även i övrigt fullgör sina åligganden. JK är i princip fri att avgöra vad som ska tas upp till prövning och vad tillsynen ska inriktas på. Myndigheten koncentrerar sig i huvudsak på frågor om rättssäkerhet, yttrandefrihet, offentlighet och s.k. systemfel hos myndigheterna. De flesta anmälningarna till JK leder inte till någon åtgärd. Även Justitieombudsmannen (JO) har tillsynsansvar i fråga om att statliga myndigheter, bl.a. Polismyndigheten, följer lagar och regler. JO tar årligen emot över 9 000 anmälningar, varav drygt två tredjedelar skrivs av utan utredning. Cirka 5 procent av anmälningarna till JO leder till kritik.

Vänsterpartiet anser att det finns behov av en särskild instans som hanterar olika former av klagomål från allmänheten på polisen. Vi föreslår att det inrättas en ombudsmannafunktion, en allmänhetens polisombudsman, till vilken medborgarna kan påtala eventuella brister och lämna synpunkter samt ställa frågor om polisens arbete. Polisombudsmannen bör göra systematiska uppföljningar av sitt arbete. Syftet är att stärka allmänhetens förtroende för polisen.

Regeringen bör inrätta en polisombudsman i syfte att stärka allmänhetens förtroende för polisen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.9 Åtgärder för att motverka etnisk profilering/rasprofilering och för att bygga lokalt förtroende

Polisens arbete i utsatta områden är av stor vikt för att vända en negativ utveckling och bromsa kriminaliteten. Det är dock svårt för polisen att verka för en positiv förändring om den inte har lokalbefolkningens förtroende. Det skapar en tystnadskultur och en misstro där människor tvekar inför att dela med sig av upplysningar till polisen.

Forskning visar att god samverkan mellan polis och lokalsamhälle kan bidra till att öka förtroendet för polisen, ha positiva effekter på upplevd trygghet och leda till minskad brottslighet. Redan i dag arbetar polisen med medborgarlöften som handlar om att polisen ska lyssna till vad de som bor och verkar i ett område upplever som viktigt för att de ska känna sig trygga och säkra. Syftet är att öka tryggheten, förebygga brott och stärka förtroendet för polisen genom att stärka medborgarnas och lokalsamhällets delaktighet i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet.

Tyvärr tyder flera händelser de senaste åren på att etnisk profilering/rasprofilering sker inom polisens verksamhet. Detta leder till att vissa personer i högre grad pekas ut av rättsväsendet. Det skadar förtroendet för rättsväsendet och för samhällets demokratiska uppbyggnad. Rapporten Slumpvis utvald av Civil Rights Defenders och

kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet⁹ redogör för de likheter och skillnader i polisbemötande som förekommer mellan olika etniska minoriteter och grupper som rasifieras. Ur ett polisperspektiv är frågan om etnisk profilering/rasprofilering känslig och kritik mot kåren avfärdas ofta. Tre argument framträder när erfarenheter av etnisk profilering/rasprofilering begripliggörs utifrån polisens logik. För det första uttrycker informanterna att det finns ruttna äpplen inom kåren, liksom i övriga samhället. Etnisk profilering/rasprofilering reduceras till enskilda händelser, till en anomali. För det andra förstås vissa sysslor, t.ex. utlänningskontroller, som ofrånkomligt rasifierande. Det tredje argumentet är kopplat till plats och att vissa bostadsområden är mer brottsutsatta än andra. Det förklarar enligt poliserna själva varför etniska minoriteter och grupper som rasifieras oftare stoppas av polisen.

Etnisk profilering/rasprofilering är förbjuden. Att polisen gör fler kontroller i utsatta områden kan inte förklara hela problematiken. Polisens arbetsmetoder får inte baseras på fördomar. Detta leder till en misstro mot polisen i de områden som allra mest behöver polisens insatser och ett högt förtroende för rättsväsendet och samhället. För att polisen ska ha någon möjlighet att bygga tillit och förtroende hos de boende i ett utsatt område måste det finnas garantier för att etnisk profilering/rasprofilering inte förekommer i polisens arbete. Varje gång polisen agerar rasistiskt raseras det förtroende för och den tillit till rättsväsendet som finns hos lokalbefolkningen. När frekventa poliskontroller upplevs som ogrundade påverkar det tilliten till det brottsförebyggande arbetet som bedrivs i området negativt. Detta framkommer tydligt i t.ex. Folkets Husbys trygghetsundersökning 2022.¹⁰ Det är ett allvarligt problem som gör att polisen får det ännu svårare att bygga upp tilliten igen och göra sitt jobb. Dessvärre innehåller regeringens och SD:s Tidöavtal förslag som i grunden bygger på att peka ut människor med ett icke-svenskt utseende, t.ex. ökad inre utlänningskontroll och visitationszoner. Om sådana förslag införs av riksdagen kommer människors förtroende för polisen att undergrävas ytterligare. Vänsterpartiet konstaterar att frågan om etnisk profilering/rasprofilering i polisens arbete nämns i Polismyndighetens rapport om hatbrott och andra brott som hotar demokratin. Rapporten är en delredovisning av den tidigare regeringens uppdrag till myndigheten. Brå ska även genomföra en utvärdering under 2023 av hur Polismyndigheten arbetar med och hanterar frågan om etnisk profilering i polisverksamheten. Syftet är både att få ett underlag inför det fortsatta utvecklingsarbetet inom myndigheten och att på en faktabaserad grund kunna öka transparensen kring hur Polismyndigheten arbetar.¹¹ Vänsterpartiet anser att det är positivt att frågan om etnisk profilering/rasprofilering lyfts upp av polisen. Samtidigt befarar vi att det blir mycket svårt för myndigheten att göra positiva förändringar som leder till verklig förändring i det rådande politiska läget. I stället för att lägga fram fler repressiva förslag som medför en ökad risk för diskriminering bör regeringen förstärka polisens arbete mot rasism och etnisk profilering/rasprofilering. Dessutom måste arbetet med tillitsskapande och brottsförebyggande åtgärder i politiskt övergivna områden skärpas

⁹ Slumpvis utvald – Ras-/etnisk profilering i Sverige. Civil Rights Defenders i samarbete med kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. December 2017.

¹⁰ Leandro Schclarek Mulinari. Folkets Husbys trygghetsundersökning 2022 – Communityperspektiv på kriminalitet och utsatthet. Folkets Husby 2022.

¹¹ Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen. Rapport: Hatbrott och andra brott som hotar demokratin, s. 29. Delredovisning 1. Mars 2022.

och prioriteras högre. Även polisens egen rapport¹² om arbete med folksamlingar samt myndighetens hantering av ordningsstörningarna under påsken 2022 betonar vikten av att erfarna, kompetenta och framför allt tillräckligt många poliser, med en uthållighet över tid, ges förutsättningar att arbeta långsiktigt med brottsförebyggande arbete nära medborgare och företrädare för lokalsamhället, kommuner och organisationer. Att polisen arbetar kommunikativt, relationsskapande och gränssättande utifrån lokala problembilder ökar, enligt rapporten, sannolikheten för att det som hände under påsken 2022 inte händer igen.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att långsiktigt förstärka mångfaldsarbetet och fördjupa den mångkulturella kompetensen hos myndighetens anställda. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att särskilt stärka förtroendet hos människor i politiskt eftersatta områden i lokalt förankrat brottsförebyggande syfte. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.10 Den privata bevakningsbranschen

Den privata säkerhetsbranschen växer i Sverige. Bevakningstjänster används av både företag, privatpersoner och offentlig sektor, t.ex. regioners trafikföretag och kommuner. Omsättningen 2021 för bevakningsföretag var 11,8 miljarder kronor (Årsrapport Säkerhetsföretagen 2016–2021). Enligt uppgifter från Dagens Samhälle uppgick den totala kostnaden för kommuners och regioners bevakningstjänster 2016 till 1,6 miljarder kronor, vilket då beskrevs som en ny rekordnivå.

Förutom att det är problematiskt att statens kostnader för att upprätthålla lag och ordning läggs över på kommuner och regioner finns det enligt Vänsterpartiet anledning att ifrågasätta om det är rimligt att skattepengar på detta sätt blir till vinster hos privata bevakningsbolag. Vi anser att omfattningen av den offentliga sektorns användning av privata bevakningstjänster bör ses över. Riksdag och regering behöver få kännedom om omfattningen av de offentliga medel som läggs på dylika tjänster i syfte att ta fram relevanta åtgärder. Vi anser att det kan vara rimligt att dessa typer av bevakningstjänster ska organiseras i statlig regi eftersom de kommit att ta över delar av polisens uppgifter. Syftet är att staten ska ha bättre kontroll, dels på skattemedel som används för bevakningsändamål i kommuner och regioner, dels på hur verksamheten bedrivs.

Antalet ordningsvakter har ökat starkt de senaste åren med en viss nedgång under pandemin (Årsrapport Säkerhetsföretagen 2016–2021). Yrket har gått från att vara ett extraknäck till att bli ett heltidsyrke. Ofta utförs ett bra arbete av ordningsvakter, som då skapar en känsla av trygghet. Ordningsvakterna finns där för personer när behovet av trygghet är som störst, och för det mesta fungerar ordningsvakternas arbete bra. Men med en ökad användning uppkommer också fler situationer som går fel med t.ex. övervåld och diskriminering. Ordningsvakterna ska vara ett komplement till polisen, som har det primära ansvaret för att upprätthålla den allmänna ordningen. En ordningsvakt har begränsade polisiära befogenheter, till skillnad från väktare som helt saknar sådana befogenheter. Enligt vår mening ska ordningsvaktens befogenheter även fortsättningsvis vara begränsade.

¹² Polismyndigheten. Förbättrad förmåga att förebygga och hantera våldsamma upplopp – Utvärdering av Polismyndighetens arbete med folksamlingar samt myndighetens hantering av ordningsstörningarna under påsken 2022.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över den privata bevakningsbranschen, dels för att kartlägga omfattningen av kommuners och regioners användning av tjänsterna, dels för att se över möjligheten att bedriva dylika bevakningstjänster i statlig regi. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.11 Bättre utbildning för ordningsvakter

Riksdagen har fattat beslut om regeringens förslag till en ny lag om ordningsvakter (prop. 2022/23:91). Den nya lagen syftar till att skapa förutsättningar för en mer flexibel och ökad användning av ordningsvakter. Polismyndigheten ska fortsatt ha huvudansvaret för att upprätthålla allmän ordning och säkerhet i samhället men ordningsvakter ska få användas för att medverka till att upprätthålla allmän ordning och säkerhet eller främja trygghet. Ordningsvakter ska även ges fler befogenheter, t.ex. få transportera vissa omhändertagna personer och förstöra beslagtagna alkohol om värdet är ringa. En helt ny tillståndsprocess ska stärka Polismyndighetens möjligheter till ledning och kontroll av ordningsvakter. Ett beslut om tillstånd att använda ordningsvakter föreslås under vissa förutsättningar få återkallas. De nya reglerna träder i kraft den 1 januari 2024.

Vänsterpartiet står till största delen bakom regeringens proposition. Flera av förslagen är bra och kommer att bidra till en tydligare reglering av användandet av ordningsvakter. Ett par förslag om utökade befogenheter för ordningsvakter går dock alltför långt. Det handlar om rätten att göra kroppsvisitation för att klarlägga någons identitet och rätten att transportera bl.a. berusade personer. Förslagen är alltför långtgående, särskilt sett till att regeringen inte föreslår att utbildningen för ordningsvakter förstärks. Vi ifrågasätter om ordningsvakter har rätt förutsättningar att utföra dessa arbetsuppgifter ur både ett säkerhets- och ett rättssäkerhetsperspektiv. Mer om våra ställningstaganden finns att läsa i motion 2022/23:2368.

Utredningen som ligger till grund för regeringens förslag (SOU 2021:38) föreslår även att ordningsvaktsutbildningen ska stärkas och utökas från 80 timmar till minst 160 timmar. Trots detta lade inte regeringen fram något förslag om att förstärka utbildningen i den nyligen beslutade propositionen, vilket är en mycket stor brist. En dylik förordningsbestämmelse om utbildningen borde rimligtvis vara på plats samtidigt som den nya lagen träder i kraft. Vi förutsätter därför att utredningens förslag bereds vidare inom Regeringskansliet men anser ändå att det är viktigt att ett tillkännagivande om utbildningen riktas till regeringen. Amnesty har i sitt remissvar på utredningen ifrågasatt om ens 160 timmar skulle vara en tillräckligt lång tid för att ordningsvakter ska kunna utveckla de kompetenser som krävs för att utföra uppgifterna. Säkerhetsföretagen och Svenska Transportarbetareförbundet har enligt Amnesty uttryckt önskemål om en totalt sex månader lång ordningsvaktsutbildning med inslag av praktiska yrkesmoment. Enligt remissvaret hade det även varit värdefullt att samla in röster från organisationer och föreningar utanför säkerhetsbranschen som analyserar utbildningens längd och innehåll från ett socialt perspektiv och ett rättighetsperspektiv. Vänsterpartiet instämmer i Amnestys syn på utbildningsfrågan.

Enligt Polismyndighetens föreskrifter om utbildningens utformning och genomförande omfattar ordningsvaktsutbildningen i dag 80 timmar och innehåller bl.a. yrkesetik, juridik, olaga diskriminering och konflikthantering. Utöver grundutbildningen ska en ordningsvakt genomgå en fortbildning vart tredje år för att få ett

förnyat förordnande. Att tillägna sig rätt förutsättningar för yrket under en så pass kort utbildning är svårt. Efter två veckor får ordningsvakter befogenhet att använda våld, en rätt som annars bara polisen har.

Ordningsvakter behöver ha en respektfull grundsyn gentemot andra människor för att kunna hantera den makt som följer med förordnandet och uniformen. Annars kommer allmänhetens förtroende och särskilt nästa generations förhållningssätt gentemot ordningsvakter och även gentemot resten av rättsväsendet att urholkas. Ordningsvakter och rättsväsendet får inte bli en fiende för att vissa ordningsvakter inte är kapabla att hantera situationer utan övervåld och med rätt konflikthanteringsmetoder. Tyvärr vittnar händelse efter händelse om att situationer inte hanteras korrekt. Det är allt ifrån kollektivtrafikkort som inte uppvisas tillräckligt snabbt i rusningstrafik till barn som blir omhändertagna i köpcentrum. Ofta handlar det om att personer som ordningsvakter omhändertar har ett annat etniskt ursprung än svenskt eller ett utseende som inte uppfattas som svenskt. Det är svårt för en utomstående att se att ingripandena är proportionella mot behovet och att inte dra paralleller till rasmässig eller etnisk profilering. Detta leder till att vissa personer i högre grad pekas ut av rättsväsendet. Det skadar förtroendet dels för samhället, dels för samhällets demokratiska uppbyggnad.

En lösning för att skapa ett tryggt samhälle för alla, där personer inte blir utpekade p.g.a. sitt utseende eller baserat på fördomar, är att ordningsvakter får en längre utbildning. Utbildningen bör lägga mer fokus på diskrimineringsgrunder och konflikt-hantering. Trygghet i samhället ska gälla alla, och om ordningsvakter ska ha vissa polisiära befogenheter måste högre krav ställas för att ordningsvakter ska få använda våld.

Regeringen bör omgående vidta åtgärder för att förstärka ordningsvaksutbildningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.12 Gör Nationellt forensiskt centrum till en egen myndighet

Nationellt forensiskt centrum (NFC) är en avdelning inom Polismyndigheten. I nära samverkan med utredningsverksamheten leder, utvecklar och utför den forensiskt arbete för en framgångsrik brottsbekämpning. NFC genomför bl.a. dna-analyser, blodanalyser och provskjutning av vapen. Eftersom allt fler brottsutredningar är beroende av kriminaltekniskt bevismaterial har svarstiderna blivit längre. Detta leder till långa häktningstider vid grova brott eftersom analysvaren oftast är avgörande bevis. Enligt polisens egen analys i budgetunderlaget för åren 2023–2025 beror situationen främst på en växande efterfrågan på omfattande forensiska undersökningar. Forensiska bevis spelar en allt större roll vid utredningen av grova brott och komplexa brott som t.ex. sexualbrott, organiserad brottslighet och gängkriminalitet. NFC behöver därför extra tillskott av pengar eftersom arbetet annars riskerar att bli en flaskhals i rättsväsendet som leder till att brottsutredningar och rättegångar drar ut på tiden. Vänsterpartiet har återkommande satsat mer pengar än regeringen på NFC:s verksamhet i våra budget-motioner. Vänsterpartiet satsar totalt 50 miljoner kronor mer än regeringen i vår budgetmotion för 2024 (mot. 2023/24:2330).

Innan polisens omorganisering 2015 fanns SKL som var statens självständiga kriminaltekniska laboratorium. Syftet med att inordna NFC i polisorganisationen var bl.a. att stärka samverkan mellan poliser och den forensiska verksamheten och att ta ett helhetsgrepp om det kriminaltekniska och forensiska arbete som bedrivs inom polisen

genom att den nya enheten skulle ges ett s.k. processansvar för hela kedjan av forensiska utredningar. Advokatsamfundet kritiserade dock förslaget i sitt remissvar. De förordade i stället en självständig forensisk myndighet som de menade skulle gynna tilltron till myndigheten. I dag måste NFC konkurrera om resurser med den övriga Polismyndigheten. Enligt en debattartikel i Expressen¹³ är det inte ovanligt att det tar 12–16 veckor för NFC att analysera ett fingeravtryck. Enligt artikeln vore fördelarna med en självständig myndighet att förtydliga NFC:s opartiska roll och göra det enklare att styra myndigheten till att prioritera sin kärnuppgift genom att freda NFC:s resurser från annan verksamhet. En återgång till den tidigare ordningen skulle göra att NFC kunde begära och tilldelas egna resurser samt fokusera fullt på att minska kötiderna. Vänsterpartiet instämmer i att det är oacceptabelt att NFC:s verksamhet inte prioriteras högre.

Regeringen bör vidta åtgärder för att göra Nationellt forensiskt centrum till en egen myndighet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Gudrun Nordborg (V)

Nadja Awad (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Tony Haddou (V)

Jessica Wetterling (V)

¹³ Ludvig Wiröstrand. Jag skäms i rätten när provsvaren tar veckor. Expressen 2022-11-11.